

Сальтевська Марина ЮхимівнаХарківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця**СКЛАДНИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА**

У статті з'ясовується сутність педагогічної майстерності викладача. Виділяються такі її компоненти як педагогічна культура, педагогічні уміння і здібності, мовленнєва культура, вміння керувати собою та процесом взаємодії із студентами, педагогічна етика і спілкування, психолого-педагогічні знання.

Ключові слова: *майстерність, педагогічна майстерність, компетентність, компетенція, педагогічна культура.*

У наш час особистість викладача дуже важко переоцінити. Викладач супроводжує людину упродовж певних років її життя, допомагає зрозуміти та усвідомити споконвічні життєві цінності та знайти і обрати вірний шлях у житті. Звичайно, батьки виховують та розвивають дитину, проте викладачі продовжують цей процес, збагачують його, використовуючи при цьому свій педагогічний талант, свої вміння та неабияку педагогічну майстерність. Роль викладача іноземної мови у вихованні та навчанні студентів неоціненна. Відповідно до того, чи зможе він викликати в студентів зацікавленість до предмета та бажання вчити мову, буде залежати подальший навчально-виховний процес, і, зрештою, буде зрозуміло, чи зможе студент стати тим, ким прагне та досягти життєвого успіху. Адже, як відомо, знання іноземної мови відкриває безліч перспектив і допомагає оволодіти багатьма професіями.

Метою статті є аналіз складових педагогічної майстерності викладача іноземних мов задля подальшого професійного вдосконалення.

Педагогічна праця є однією з найбільш відповідальних та складних, адже вимагає різнобічної підготовки, високого рівня духовної культури, професійної майстерності, тобто певних професійних здібностей, які характеризують як розумову, так і емоційно-вольову сторону особистості педагога. Фундатором вивчення проблеми педагогічної майстерності викладача в системі освіти в Україні став академік АПН України І. А. Зязюн. Дослідник розглядає сутність педагогічної майстерності з різних сторін: як найвищий рівень педагогічної діяльності, як вияв творчої активності особистості педагога (за умови, що ми характеризуємо психологічний

механізм успішної діяльності) тощо. Власне "педагогічну майстерність" автор характеризує як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [1, с. 30].

Подібне визначення пропонується в «Педагогічному словнику», де педагогічна майстерність визначається як високе мистецтво навчання і виховання, доступне кожному педагогові, який працює за покликанням і любить дітей. Педагог-майстер характеризується як спеціаліст високої культури, що глибоко знає свій предмет, добре обізнаний з відповідними галузями науки чи мистецтва, компетентний у питаннях загальної психології, досконало володіє методикою навчання і виховання [2, с. 300].

Підвалиною професійної майстерності є професійна компетентність, яка визначається базовими знаннями та вміннями педагога, його ціннісними орієнтирами, мотивами діяльності, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємодії з оточуючими [3, с. 74].

Використовуючи дані психолого-педагогічних досліджень, можна виділити ряд компонентів у структурі педагогічної майстерності педагога, зокрема, викладача іноземної мови [4, с. 120]:

1. *Дидактичні здібності* – здатність доступно і зрозуміло передавати студентам навчальний матеріал, викликати інтерес до предмета, збуджувати у студентів активну самостійну думку.

2. *Академічні здібності* – здібності до відповідної галузі науки. Здібний педагог повинен володіти предметом не тільки в обсязі навчального курсу, а значно ширше і глибше, постійно стежити за новинками у своїй галузі, абсолютно вільно володіти матеріалом, виявляти до нього великий інтерес, виконувати наукову роботу, впроваджувати сучасні новітні методики викладання іноземної мови, активно застосовувати в навчальному процесі технічні засоби навчання, Інтернет, комп'ютерні технології та програми.

3. *Перцептивні здібності* – здатність проникати у внутрішній світ особистості, психологічна спостережливість, пов'язана з тонким розумінням особистості студента і його тимчасових психічних станів. Умілий викладач за незначними ознаками, ледь помітними зовнішніми проявами має уловлювати зміни у внутрішньому стані студента, вміло застосовувати у процесі викладання індивідуальний та диференційований підхід.

4. *Мовленнєві здібності* – уміння ясно і чітко висловлювати свої думки, почуття засобами мови, а також міміки і пантоміміки. Це одна з найважливіших здібностей у професії педагога, тому що в навчальному процесі передача інформації має в основному словесний характер. Мова умілого вчителя на занятті повинна бути завжди

звернена до студентів. Чи він повідомляє новий матеріал, чи коментує чийось відповідь, чи виражає схвалення або осуд. Дуже важливо знати можливості свого голосу, вміло ним користуватися. Дикція (чітка та ясна манера вимовляння слів, складів і звуків) – один із найважливіших елементів мовленнєвої культури викладача. Слід також звернути увагу на темп мовлення.

Крім голосового інструмента викладача – слова – в його арсеналі є цілий набір засобів невербального спілкування. Це, в першу чергу, експресивно-виражальні рухи – постава, жест, міміка, хода, візуальний контакт.

5. *Організаторські здібності* – це, по-перше, здатність організувати студентський колектив, згуртувати його, надихнути на виконання важливих завдань і, по-друге, здібності правильно організувати свою власну роботу. Організація власної роботи передбачає вміння правильно планувати і самому контролювати її.

6. *Здатність до розподілу уваги* одночасно між декількома видами діяльності має особливе значення. Здібний, досвідчений педагог повинен уважно стежити за змістом і формою викладу матеріалу, за розгортанням своєї думки (або думки студента), одночасно тримати в полі зору всіх студентів, вчасно реагувати на ознаки стомлення, неуважності, нерозуміння, помічати всі випадки порушення дисципліни і, нарешті, стежити за власною поведінкою (позою, мімікою і пантомімікою, ходом).

7. *Комунікативні здібності* – здібності до спілкування зі студентами, уміння знайти до них правильний підхід, налагодити з ними доцільні з педагогічного погляду взаємини, педагогічний такт. Студенти мають неоднаковий початковий рівень знань, різні здібності до вивчення мов та здатність адаптації до нових умов як навчання, так і комунікації. Зазвичай, в одній групі навчаються студенти з високим та низьким рівнем володіння іноземною мовою. У цьому випадку завдання викладача полягає в тому, щоб вдало організувати спілкування зі студентами, розвинути в них упевненість у своїх можливостях.

Одним із проявів педагогічного такту є почуття міри щодо застосування будь-якого педагогічного впливу (заохочення, покарання, повчання). Тактовний учитель, уважний і чуйний до особистості, завжди враховує її індивідуально-психологічні особливості.

Запорукою успішної організації навчального процесу є створення сприятливої міжособистісної атмосфери в педагогічному спілкуванні, яка б сприяла конструктивним змінам у свідомості особистості, спонукала її до засвоєння нових знань, усувала перешкоди на шляху здорового особистісного розвитку. На думку К. Роджерса, спілкування педагога повинно відповідати трьом

вимогам: конгруентність переживань і поведінки, безумовне позитивне ставлення до особи та емпатія [5, с. 25]. Конгруентність виявляється в щирому, відвертому, безпосередньому і усвідомлюваному прояві власних почуттів, особистісного ставлення до студентів. Антиподом конгруентному є «фасадне», відчужене, формальне спілкування, коли педагог приховує свої справжні почуття під безособовою професійно-рольовою маскою. Безумовне прийняття в контексті педагогічної взаємодії К. Роджерс розуміє як тепле, позитивне, зацікавлене ставлення педагога до студентів, яке не залежить від реальної поведінки чи знань останніх. Емпатія полягає у відчутті та розумінні педагогом внутрішнього стану, думок і почуттів студентів шляхом співпереживання і часткової ідентифікації.

Головними напрямками розвитку професійної майстерності педагога є:

1) підвищення науково-теоретичного та загальнокультурного рівнів педагога;

2) формування в педагога готовності до творчості, самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення;

3) системний характер усієї діяльності з підвищення професійної майстерності;

4) залучення педагогів до створення авторських програм, навчальних підручників, методичних розробок та рекомендацій, наукових досліджень та їх творчої реалізації.

Для оволодіння педагогічною майстерністю необхідна систематична підготовка до кожного навчального заняття; постійна робота з новинками педагогічної і психологічної літератури, знаходження в них нового для практичної перевірки і використання; вивчення досвіду колег і запозичення всього кращого, корисного, дійсно необхідного; вироблення індивідуальних прийомів (постановка голосу, техніка мовлення, граматична правильність, дикція, інтонація, сила звуку і т. п.); саморегуляція фізичного і психічного станів. Успіх педагогічної діяльності визначається, передусім, рівнем професійної підготовленості викладача. З накопиченням досвіду формуються оптимальні прийоми праці, приходить майстерність, яка дозволяє швидко адаптуватися до будь-якої студентської аудиторії, виникає легкість у роботі.

Велику допомогу викладачам ВНЗ в організації освіти надають нові технології. Викладач, який володіє такими технологіями, не тільки сприяє розвитку вільної творчої особистості студента, але й підвищує власний професіоналізм.

Оптимальний варіант оволодіння іноземною мовою в сучасних умовах не можна уявити без навчання в природньому мовленнєвому середовищі. Так само, як неможливо навчитися плавати без водного

середовища; без відповідного мовленнєвого середовища не домогтися сформованості навичок ефективного іншомовного міжкультурного спілкування. Водночас у новітньому інформаційно-освітньому середовищі це не означає неможливість ефективного навчання мови та іншомовної культури поза їх природнім середовищем, оскільки інноваційні інформаційні технології роблять можливим спілкування, яке відбувається майже безпосередньо з носіями мови. Головна перевага інноваційних технічних засобів навчання полягає в тому, що вони є джерелом автентичності, несуть в собі живу сучасну мову і надають справжнє уявлення про культуру. Саме завдяки цьому складовому елементу і використанню адекватної методики під час навчання іноземної мови інформаційно-освітнє середовище може сприяти створенню оптимальних умов для підготовки фахівця, який володіє іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Беззаперечно, умови розвитку інноваційних інформаційних технологій сучасного суспільства диктують необхідність у розвитку і формуванні нових компетенцій викладачів ВНЗ, за допомогою яких вони можуть найбільш ефективно впоратися із завданням організації результативного навчального процесу, стандартизувати й автоматизувати рутинні освітні операції, а також відкрити можливості для пошуку нових творчих методів і технологій навчання.

Отже, процеси інтеграції в європейський освітній простір, зміни принципів, форм та методів роботи у вищих навчальних закладах України зумовили значне підвищення вимог до рівня та якості професійної підготовки викладачів іноземної мови, їхньої фахової та соціальної компетентності, загальної й професійної культури. Проблема педагогічної майстерності є у центрі уваги вчених-педагогів та психологів, викладачів-практиків. Від того, наскільки високим є рівень професійної майстерності педагога, залежить кінцевий результат навчального процесу. Аналіз досліджуваного поняття доводить усю глибину цієї педагогічної категорії та необхідність її подальшого вивчення.

Література

1. Педагогічна майстерність / [за ред. Зязюна І. А.]. – К. : Вища школа, 1997. – С. 30–49.
2. Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д.]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 300 с.
3. Браже Т. Г. Современная аттестация учителей: цели и тенденции / Т. Г. Браже // Педагогика. – 1995. – № 3. – С. 69–73.
4. Галузяк В. М. Педагогіка / Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. – Вінниця : «Логос», 2000. – 200 с.
5. Грохульська Дж. Карл Роджерс – концепція освіти / Дж. Грохульська // Шлях освіти. – 1997. – № 2. – С. 24–27.

Марина Сальтевская. Составляющие педагогического мастерства преподавателя.

В статье определяется сущность педагогического мастерства преподавателя. Выделяются такие ее компоненты как педагогическая культура, педагогические умения и способности, речевая культура, умение управлять собой и процессом взаимодействия со студентами, педагогическая этика и общение, психолого-педагогические знания.

Ключевые слова: *мастерство, педагогическое мастерство, компетентность, компетенция, педагогическая культура.*

Maryna Saltevska. Components of Teaching Skills.

The article discovers the essence of teaching skills. Its key components include pedagogical culture, pedagogical skills and abilities, language culture, ability to rule one's actions as well as to manage interaction with students, teaching ethics and communication, psychological and pedagogical knowledge.

Keywords: *skills, teaching skills, competence, competency, pedagogical culture.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2016

УДК 378:658.5

© Сахненко О. І., 2016

Сахненко Оксана Іванівна

Національна академія Національної гвардії України

**КОНТРОЛЬ ЗАМОВНИКА В УПРАВЛІННІ
ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Розглядаються організаційно-методичні рекомендації щодо проведення контролю рівня відповідності підготовки випускників вищого військового навчального закладу вимогам посади їх призначення за місцем служби і використання його результатів в управлінні навчальним процесом з боку замовника як елемента системи управління освітнім процесом.

Ключові слова: *контроль, система управління, вища військова освіта.*

Існуючі нормативні документи, що регламентують організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), передбачають врахування вимог практичної діяльності випускників за посадою призначення. Тому актуальним слід вважати завдання постійного порівняння рівня підготовки випускників виконувати обов'язки за посадою призначення, які сформовані в ході освітнього